Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
NIILO JÄÄSKINEN
18 päivänä lokakuuta 2012 [1]

Asia C-460/09 P

Inalca SpA – Industria Alimentari Carni ja Cremonini SpA
vastaan

Euroopan komissio

Muutoksenhaku — Sopimussuhteen ulkopuolinen unionin vastuu — Vanhentumisaika — Alkamisajankohta

I Johdanto

1. Inalca SpA – Industria Alimentari Carni (jäljempänä Inalca) ja Cremonini SpA (jäljempänä Cremonini), joita kutsutaan yhteisesti valittajiksi, vaativat valituksellaan kumoamaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-174/06, Inalca ja Cremonini vastaan komissio, 4.9.2009 antaman määräyksen (jäljempänä valituksenalainen määräys), jolla kyseinen tuomioistuin hylkäsi niiden kanteen, jolla vaadittiin korvausta vahingosta, jonka valittajat väittävät niille aiheutuneen siitä, että Euroopan yhteisöjen komissio ilmoitti 6.7.1998 Italian viranomaisille valittajien kannalta raskauttavan tarkastuksen päätelmät (jäljempänä 6.7.1998 päivätty komission kirje). [2]

2. On korostettava, että valittajien – Inalcan ja Cremoninin – väitteiden mukaan ne on vapautettu kaikista epäilyistä mainitun komission kirjeen jälkeen vireille pannuissa kansallisissa menettelyissä, eikä komissio ole tätä kiistänyt. Näin ollen komissio lopetti vuonna 2006 takaisinperintämenettelyn, joka valittajien osalta oli aloitettu 6.7.1998 päivätyssä komission kirjeessä mainittujen seikkojen perusteella.

3. Esillä olevassa asiassa unionin tuomioistuinta pyydetään lausumaan sopimussuhteen ulkopuoliseen Euroopan unionin vastuuseen perustuvaan kanteeseen sovellettavasta vanhentumisajasta ja varsinkin niistä kriteereistä, joiden perusteella vanhentumisajan alkamisajankohta tässä asiassa määritetään.

II Tosiseikat sekä asian käsittelyn vaiheet kansallisella ja yhteisön tasolla

4. Inalca ja Cremonini kuuluvat konserniin, jonka toimialana on catering-tuotteiden valmistus ja jakelu sekä catering-palvelut.

1 — Alkuperäinen kieli: ranska.

2 — Mainitun tarkastuksen suoritti komission petostentorjunnan koordinointiyksikkö (UCLAF), ja siinä oli kyse tiettyjen Jordaniaan suunnatulle naudanlihan viennille myönnettyjen tukien laillisuudesta.

5. Jordaniassa helmi- ja maaliskuussa 1998 toimitetun, maataloustuotteiden vientitukijärjestelmää koskevan tarkastuksen jälkeen komissio ilmoitti Italian viranomaisille 6.7.1998 päivätyllä kirjeellä, että Euroopan yhteisön ulkopuolelle viedystä yhteensä 37 978 tonnista naudanlihaa, jonka saattamisesta Jordanian markkinoille ei ollut tehty mitään tulli-ilmoitusta, 2 272 tonnia oli peräisin Italiasta. Komissio kehotti kirjeessään Italian viranomaisia selvittämään viejän nimen, jotta voidaan aloittaa vientitukien takaisinperintämenettely ja, mikäli viejän osallisuus osoitetaan toteen, ryhtyä syytetoimiin.

6. Toimivaltainen Italian viranomainen antoi Inalcalle ja Cremoninille 15.1.1999 päivätyillä kirjeillä tiedoksi päätökset riidanalaiseen vientiin liittyvien tukien takaisinperinnästä (jäljempänä 15.1.1999 tehdyt takaisinperintäpäätökset).[3] Valittajat tekivät mainituista päätöksistä hallintovalitukset, jotka hylättiin 7.3.2000 annetuilla päätöksillä.

7. Italian viranomaiset toimittivat 16.2.1999 komission tarkastuksen tulokset Italian toimivaltaiselle tuomioistuimelle, mikä johti rikosoikeudenkäynnin vireillepanoon valittajien laillisia edustajia vastaan.

8. Valittajat hankkivat 30.11.1999 kaksi vakuutusyhtiön antamaa takausta (polizze fideiussorie, jäljempänä takausvakuutus) palautettavien summien perintämenettelyn keskeyttämiseksi.

9. Rikostutkinnan taustalla olevan kantelun käsittely lopetettiin 18.12.2002, ja 16.1.2004 annetussa siviilituomiossa todettiin, että väitteet, joita Inalcaa vastaan esitettiin 15.1.1999 tehdyn takaisinperintäpäätöksen tueksi, ovat perusteettomia ja että takaisin maksettavaksi vaadittu summa ei kuulu Inalcan maksettavaksi. Vastaavat toteamukset esitettiin 27.4.2005 annetussa siviilituomiossa Cremoninin osalta.

10. Italian viranomaiset hyväksyivät 22.3.2004 päivätyllä kirjeellä Inalcan vaatimuksen, että sen osalta 15.1.1999 tehty takaisinperintäpäätös perutaan, ja Inalcan hankkima takausvakuutus vapautettiin 23.3.2004 päivätyllä kirjeellä. Italian viranomaiset hyväksyivät samoin 22.12.2004 päivätyllä kirjeellä Cremoninin vaatimuksen, että sen osalta 15.1.1999 tehty takaisinperintäpäätös perutaan, ja Cremoninin hankkima takausvakuutus vapautettiin 23.12.2004 päivätyllä kirjeellä.

11. Inalca vaati 27.1.2005 päivätyllä kirjeellä komissiolta korvausta vahingosta, jonka se väitti itselleen aiheutuneen komission aloitettua tarkastuksen ja toimitettua päätelmänsä Italian viranomaisille. Komissio ilmoitti Inalcalle 15.4.2005 päivätyllä kirjeellä,[4] ettei se voi hyväksyä korvausvaatimusta, sillä mahdollinen oikeus korvaukseen on joka tapauksessa yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklan nojalla vanhentunut.

12. Komissio poisti 3.10.2006 tehdyllä päätöksellä N:o 2006/678/EY[5] (jäljempänä 3.10.2006 tehty komission päätös) Italian tasavallalle ilmoitetut, Jordaniaan suunnatun naudanlihan vientitukien sääntöjenvastaisuudet niiden tiedonantojen luettelosta, joista säädetään yhteisen maatalouspolitiikan rahoituksen yhteydessä aiheettomasti maksettuja määriä koskevista sääntöjenvastaisuuksista ja näiden määrien takaisinperimisestä sekä tiedotusjärjestelmän luomisesta tällä alalla ja asetuksen (ETY) N:o 283/72 kumoamisesta 4.3.1991 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 595/91 (EYVL L 67, s. 11) 3 ja 5 artiklassa.

3 — Kyseisissä päätöksissä mainitaan yhteisen maatalouspolitiikan rahoituksesta 21.4.1970 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 729/70 (EYVL L 94, s. 13) 8 artikla, jonka 1 kohta kuuluu seuraavasti: ”Jäsenvaltiot toteuttavat kansallisten lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten mukaisesti toimenpiteet, jotka ovat tarpeen: – – rahastosta rahoitettavien toimien tosiasiallisen toteuttamisen ja niiden asianmukaisuuden varmistamiseksi, – – sääntöjenvastaisuuksien estämiseksi ja niihin kohdistuvien seuraamusten toteuttamiseksi, [ja] sellaisten summien takaisinperimiseksi, jotka on menetetty sääntöjenvastaisuuksien tai laiminlyöntien seurauksena.” Mainitun artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle tieto näiden päämäärien saavuttamiseksi toteutetuista toimenpiteistä ja erityisesti selvitykset hallinnollisten ja oikeudellisiin käsittelyihin liittyvien menettelyjen tilasta.

4 — Mainitun kirjeen lähetti UCLAFin oikeudellisen seuraajan Euroopan petostentorjuntaviraston (OLAF) pääjohtaja.

5 — Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston tukiosastosta rahoitettujen menojen tarkastamisen ja hyväksymisen yhteydessä sovellettavista rahoitusseuraamuksista tapauksissa, joissa sääntöjenvastaisuudet katsotaan toimijoiden syyksi, 3.10.2006 tehty komission päätös 2006/678/EY (EUVL L 278, s. 24) (ks. s. 31).

13. Valittajat vaativat 9.3.2006 päivätyllä kirjeellä komissiota korvaamaan niille aiheutuneet vahingot, joiden kokonaismääräksi arvioitiin 2 861 000 euroa. Komissio ei hyväksynyt tätä vaatimusta.

III Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käsitelty kanne ja valituksenalainen määräys

14. Valittajat nostivat ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen kirjaamoon 27.6.2006 toimittamallaan kannekirjelmällä kyseisessä tuomioistuimessa kanteen, jossa ne vaativat yhteisön sopimussuhteen ulkopuolisen vastuun toteamista ja komission velvoittamista korvaamaan arviolta 2 861 000 euron suuruisiksi väitetyt vahingot sekä maksamaan niihin liittyvät korot ja mahdolliset viivästyskorot.

15. Komissio esitti 18.9.2006 erillisellä asiakirjalla ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen työjärjestyksen 114 artiklan 1 kohtaan perustuvan oikeudenkäyntiväitteen vedoten siihen, että kannetta ei voida ottaa tutkittavaksi yhteisöjen tuomioistuimen perussäännön 46 artiklassa määrätyn vanhentumisajan vuoksi.

16. Valituksenalaisen määräyksen 46 kohdassa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin muistutti tutkittavaksi ottamisen edellytyksistä, että sopimussuhteen ulkopuoliseen yhteisön vastuuseen perustuvan kanteen vanhentumisaika alkaa kulua silloin, kun kaikki korvausvelvollisuuden perusteena olevat edellytykset täyttyvät, ja erityisesti silloin, kun korvattava vahinko on konkretisoitunut. Valituksenalaisen määräyksen 47 kohdassa todettiin, että silloin, kun yhteisön vastuu perustuu lainsäädäntötoimeen, vanhentumisaika alkaa kulua, kun mainitun toimen vahingolliset vaikutukset ovat ilmenneet. Määräyksessä täsmennettiin, että esillä olevan asian kaltaisissa yksittäistapausta koskevista toimista aiheutuvissa riita-asioissa vanhentumisaika alkaa kulua vasta siitä hetkestä, jolloin vahinko on tosiasiallisesti syntynyt. Valituksenalaisen määräyksen 49 kohdassa se päätteli, että sen tarkan ajankohdan määrittämiseksi, jolloin väitetyt valittajille vahingolliset vaikutukset ovat tosiasiallisesti ilmenneet, on tutkittava sekä aineelliset vahingot että aineettomat vahingot, joista valittajat vaativat korvausta.

17. Valituksenalaisen määräyksen 51 kohdassa todettiin ensinnäkin aineettomasta vahingosta, että vahinko, joka liittyy takausvakuutuksen hankkimiseen vakuutusyhtiöltä, oli syntynyt varmasti jo 30.11.1999, jolloin valittajat tekivät mainitut vakuutussopimukset, ja hylättiin siis valittajien väite, jonka mukaan riidanalaisen kirjeen vahingolliset vaikutukset ilmenivät varmasti vasta 3.10.2006 päivätyn komission päätöksen tekoajankohtana. Valituksenalaisen määräyksen 59 ja 64 kohdassa täsmennettiin kuitenkin, että takausvakuutusten hankkimisesta aiheutuvista kuluista koostunut vahinko oli jatkuvaluonteinen ja että sen korvaamiseksi nostettu kanne otetaan 27.6.2001 jälkeen uusittuja sopimuksia koskevilta osin tutkittavaksi.

18. Oikeusapua ja oikeudellista neuvontaa koskevista palveluista maksetuista kuluista sekä tapaukseen liittyvien asiakirjojen hallinnasta aiheutuneista henkilöstökuluista valituksenalaisen määräyksen 71 ja 73 kohdassa todettiin, että näistä kuluista koostuvat vahingot ovat kertaluonteisia ja että vahingonkorvauskanne on näin ollen niitä koskevilta osin vanhentunut.

19. Valituksenalaisen määräyksen 74 kohdassa katsottiin, että valittajien korvausvaatimus vahingosta, jonka ne väittivät aiheutuneen tulonmenetyksenä, kun niiden käytettävissä olevat varat vähenivät niiden maksettua takausvakuutusten hankkimiseen liittyvät maksut ja oikeusapua ja oikeudellista neuvontaa koskevat kulut sekä henkilöstökulut, ei ollut riittävän täsmällinen, joten vaatimus oli jätettävä tutkimatta.

20. Valituksenalaisen määräyksen 77 kohdan mukaan aineetonta vahinkoa koskeva kanne oli vanhentunut, koska väitetty vahinko oli syntynyt menettelyjen vireillepanon yhteydessä vuosina 1999 ja 2000 eli yli viisi vuotta ennen kanteen nostamista. Valituksenalaisen määräyksen 78 kohdassa hylättiin valittajien väite siitä, että aineeton vahinko olisi ollut jatkuvaluonteinen 27.4.2005 annetun tuomion julistamiseen saakka, ja määräyksen 79 kohdassa todettiin lisäksi, että valittajat vetosivat joka

tapauksessa ainoastaan kaupallisen maineensa vaarantumiseen esittämättä siitä kuitenkaan mitään näyttöä. Valituksenalaisen määräyksen 81 kohdassa päädyttiinkin katsomaan, että kanne otetaan tutkittavaksi yksinomaan siltä osin kuin siinä vaaditaan korvausta 27.6.2001 jälkeiseltä ajalta vahingosta, joka on aiheutunut takausvakuutuksien hankkimiseen liittyvien maksujen maksamisesta.

21. Pääasiassa muistutettiin ensin vakiintuneesta oikeuskäytännöstä, jonka nojalla EY 288 artiklan toisessa kohdassa tarkoitettu sopimussuhteen ulkopuolinen yhteisön vastuu syntyy, kun kaikki sen perustana olevat edellytykset – eli se, että toimielimen moitittu toiminta on lainvastaista, vahinko on tosiasiassa syntynyt ja mainitun toiminnan ja väitetyn vahingon välillä on syy-yhteys – ovat täyttyneet, ja ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin täsmensi valituksenalaisen määräyksen 85 kohdassa, että jos yksi yhteisön vastuun syntymiselle asetetuista edellytyksistä ei täyty, korvausvaateet on hylättävä eikä kahden muun edellytyksen täyttymistä tarvitse tutkia.

22. Valituksenalaisen määräyksen 90 kohdassa todettiin, että takausvakuutusten hankkimisesta aiheutunut vahinko ei johtunut suoraan 6.7.1998 päivätystä komission kirjeestä, joten ei ole tarpeen lausua siitä, onko yhteisön syyksi luettava vahinko, joka aiheutui 15.1.1999 tehdyistä takaisinperintäpäätöksistä.

23. Edellä esitetyn perusteella valituksenalaisen määräyksen 94 kohdassa katsottiin, että valittajien nostama vahingonkorvauskanne, siltä osin kuin se voitiin ottaa tutkittavaksi, on hylättävä selvästi täysin perusteettomana.

IV Valitus ja vastavalitus

24. Valittajat vaativat valituksellaan unionin tuomioistuinta kumoamaan valituksenalaisen määräyksen ja palauttamaan asian unionin yleiseen tuomioistuimeen sekä velvoittamaan komission korvaamaan tästä oikeudenkäynnistä aiheutuvat ja asiaa T-174/06 koskevasta oikeudenkäynnistä aiheutuneet oikeudenkäyntikulut. Valittajat esittävät valituksensa tueksi seitsemän valitusperustetta.

25. Komissio vastaa vastineessaan näihin seitsemään valitusperusteeseen.

26. Komissio tekee lisäksi vastavalituksen, joka koskee oikeudellista virhettä, ja vaatii unionin tuomioistuinta kumoamaan valituksenalaisen määräyksen siltä osin kuin siinä todetaan, että ensimmäisessä oikeusasteessa nostettu kanne otetaan osittain tutkittavaksi, ratkaisemaan sen jälkeen asian jättämällä valitus kokonaan tutkimatta ja velvoittamaan valittajat joka tapauksessa korvaamaan molemmissa oikeusasteissa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

V Asian tarkastelu

27. Aluksi on tutkittava komission tekemä vastavalitus sen ratkaisevan merkityksen vuoksi.

A *Komission vastavalitus*

1. Komission lausumat

28. Komissio vaatii vastavalituksellaan unionin tuomioistuinta selkeyttämään oikeuskäytäntöään sen päivämäärän osalta, josta lähtien vanhentumisaika alkaa kulua sellaisissa asioissa nostetuissa vahingonkorvauskanteissa, joissa vastuu ei perustu lainsäädäntötoimeen.

29. Komissio väittää pääasiallisesti, että valituksenalaisen määräyksen 46 ja 47 kohdassa tehtiin oikeudellinen virhe, kun niissä katsottiin, että päivämäärä, josta lähtien vanhentumisaika alkoi esillä olevassa asiassa kulua, oli päivämäärä, jolloin toimen vahingolliset vaikutukset ilmenivät. Se muistuttaa, että niitä tilanteita varten, joissa unionin vastuu perustuu lainsäädäntötoimeen, on otettu käyttöön erityinen järjestelmä. Tämä mukautus johtuu komission mukaan siitä, että lainsäädäntötoimeen perustuva vahinko on erityistapaus, sillä sen vaikutukset yksityisille ilmenevät vasta myöhemmin, mutta tätä mukautusta ei sovelleta muissa tapauksissa, joissa vastuu johtuu esimerkiksi konkreettisista toimista tai tosiseikoista.

30. Komissio väittää toissijaisesti, että valituksenalaisen määräyksen 47 kohdassa tehtiin oikeudellinen virhe, kun siinä katsottiin, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen käsiteltäväksi saatettu vahingonkorvauskanne koski asiassa Holcim (Deutschland) vastaan komissio annetussa tuomiossa [6] tarkoitettua yksittäistapausta koskevista toimista aiheutuvaa riita-asiaa, vaikka kyseessä ei ollut yksittäistapausta koskeva toimi, jolla on sitovia vaikutuksia sen adressaattiin nähden.

31. Viimesijaisesti komissio katsoo, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen muuttamalla mielivaltaisesti edellä mainitussa asiassa Holcim (Deutschland) vastaan komissio annetussa tuomiossa esitettyjä kriteerejä. Komissio katsoo, että vanhentumisaika alkaa esillä olevassa asiassa kulua vahinkoa aiheuttaneen toimen eli komission kirjeen päivämäärästä – 6.7.1998 – alkaen tai viimeistään siitä päivämäärästä, jolloin valittajat saivat tiedon mainitusta kirjeestä, mikä tapahtui 15.1.1999 [7] tehtyjen takaisinperintäpäätösten välityksellä.

32. Komissio huomauttaa lisäksi, että kun väitetyt vahingot ovat jatkuvaluonteisia, oikeus nostaa vastuuta koskeva kanne voi käytännössä jäädä jopa hyvin pitkäksi ajaksi avoimeksi edes osittaisen korvauksen saamiseksi, kunnes on kulunut viides vuosi siitä ajankohdasta, jolloin kantaja on vedonnut riitautetun toimen viimeisiin vahingollisiin seurauksiin. Komissio katsoo, että vanhentumisajan tehtävänä ei ole enää estää kanteen nostamista vaan vain rajata korvattavan vahingon määrä vahinkoon, joka on aiheutunut kanteen nostamista edeltävän viiden vuoden aikana.

33. Valittajien mielestä komission vastavalitus on hylättävä.

2. Asian tarkastelu

34. Unionin tuomioistuinta pyydetään vastavalituksessa tarkistamaan, oliko ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimella täysi syy katsoa, että vanhentumisaika alkaa kulua valituksenalaisessa määräyksessä esitettynä ajankohtana.

35. Vanhentumisajan alkamisajankohdasta on muistutettava, että Euroopan unionin tuomioistuimen perussäännön 46 artiklan mukaan ”vanhentumisaika sopimussuhteen ulkopuolista unionin vastuuta koskevissa asioissa on viisi vuotta tapahtumasta, johon korvausvelvollisuus perustuu”.

36. Viiden vuoden vanhentumisajan alkamisajankohta on täsmennetty oikeuskäytännössä eri yksittäistapausten osalta. Näin ollen sellaisen tilanteen osalta, jossa unionin vastuu perustuu lainsäädäntötoimeen, kyseinen vanhentumisaika ei voi alkaa kulua, ennen kuin mainitun toimen vahingolliset vaikutukset ovat ilmenneet ja näin ollen ennen kuin asianomaiset ovat kärsineet varman

6 — Asia C-282/05 P, Holcim (Deutschland) v. komissio, tuomio 19.4.2007 (Kok., s. I-2941, 29 kohta).

7 — Komissio viittaa vastineensa 16 kohdassa ja vastavalituksessaan päivämäärään 15.7.1999. Kyseessä on kuitenkin ilmeisesti kirjoitusvirhe, ja kyseisessä kohdassa pitäisi lukea 15.1.1999, kuten mainitun asiakirjan muissa kohdissa.

vahingon.[8] Yksittäistapausta koskevista toimista aiheutuvissa riita-asioissa vanhentumisaika alkaa kulua silloin, kun päätöksen vaikutukset ilmenevät suhteessa niihin henkilöihin, joita se koskee.[9] Muissa tapauksissa kyseinen vanhentumisaika alkaa kulua vasta, kun kaikki korvausvelvollisuuden perustana olevat edellytykset ovat täyttyneet ja korvattava vahinko on konkretisoitunut.[10]

37. On esitettävä kaksi huomautusta, joista toinen koskee vanhentumisajan laskemistapaa ja toinen sen tarkkaa alkamisajankohtaa.

38. Vanhentumisajan laskutavoista on ensinnäkin huomautettava, että valituksenalainen määräys perustuu ajatukseen, että tutkittaessa, onko vahingonkorvausta koskeva vaatimus vanhentunut, ratkaiseva päivämäärä määritellään sen päivämäärän perusteella, jolloin kanne toimitettiin ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen. Tämän lähestymistavan mukaan huomioon otettava päivämäärä on päivämäärä, joka on viisi vuotta mainitun kanteen nostamispäivää aiempi. Koska kanne nostettiin 27.6.2006, ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi, että vanhentumisajan alkamisajankohta on 27.6.2001.

39. Tällainen käänteiseen kronologiaan perustuva lähestymistapa ei ole esillä olevassa asiassa täysin riskitön. On muistutettava, että unionin tuomioistuimen perussäännön 46 artikla koskee puolestaan tavallista aikajärjestystä, ja vanhentumisajan alkamisajankohta määritellään siinä sen päivämäärän mukaan, jolloin vahingon aiheuttanut toimi tapahtui.[11]

40. Näin ollen on tärkeää määrittää se unionin toimielimen syyksi luettava toimi tai tapahtuma, joka saattaa aiheuttaa vanhentumisajan alkamisen. Tässä yhteydessä on esitettävä seuraavat toteamukset.

41. Komission mielestä vanhentumisaika alkaa esillä olevassa asiassa kulua vahinkoa aiheuttaneen toimen toteuttamispäivämäärästä eli 6.7.1998 päivätystä komission kirjeestä alkaen tai joka tapauksessa siitä päivämäärästä alkaen, jolloin valittajat saivat kirjeestä tiedon, eli 15.1.1999 tehtyjen perintäpäätösten ajankohdasta.

42. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen vahvistaman tosiseikkojen kuvauksen mukaan 6.7.1998 päivätyn komission kirjeen päivämäärä vaikuttaa olevan ensimmäinen päivämäärä, jolloin komissio toimi tässä asiassa.

43. Vahingollinen vaikutus, jos oletetaan se todeksi, voidaan todella yhdistää 6.7.1998 päivättyyn komission kirjeeseen. Kyseessä ei ole kuitenkaan lainsäädäntötoimi tai yksittäistapausta koskeva toimi eikä myöskään kannekelpoinen toimi. Yhteisöjen tuomioistuin on saanut tilaisuuden tarkastella tämäntyyppisiä asiakirjoja jo aiemmin asiassa Nutral vastaan komissio antamassaan tuomiossa.[12] Se

8 — Ks. vastaavasti yhdistetyt asiat 256/80, 257/80, 265/80, 267/80, 5/81, 51/81 ja 282/82, Birra Wührer ym. v. neuvosto ja komissio, tuomio 13.11.1984 (Kok., s. 3693, 15 kohta) ja asia C-51/05 P, komissio v. Cantina sociale di Dolianova ym., tuomio 17.7.2008 (Kok., s. I-5341, 54 kohta).

9 — Ks. vastaavasti em. asia Holcim (Deutschland) v. komissio, tuomion 30 kohta.

10 — Ks. asia T-106/98, Fratelli Murri v. komissio, määräys 4.8.1999 (Kok., s. II-2553, 25 kohta); asia T-140/04, Ehcon v. komissio, määräys 14.9.2005 (Kok., s. II-3287, 53 kohta) ja asia T-247/08, C-Content v. komissio, tuomio 28.9.2010 (53 kohta). Vanhentumisajan kulumista ei sitä vastoin estä se, että vahingon rahamäärän perusteella laskettava korko menetetään päivittäin. Koska korot lasketaan sen rahamäärän perusteella, joksi vahingot arvioitiin päivänä, jolloin ne konkretisoituivat, korkojen tarkoituksena on ainoastaan se, että aiheutuneesta vahingosta saatava korvaus maksetaan ajan kulumisen perusteella mukautettuna, eikä korkoja siten saa sekoittaa siihen unionin tuomioistuimen perussäännön 46 artiklassa tarkoitettuun kanteen perusteena olevaan seikkaan, jonka perusteella määräytyy ajankohta, josta vanhentuminen alkaa kulua (ks. em. asia Fratelli Murri v. komissio, määräyksen 28 kohta).

11 — Tämä tilanne on erotettava asiassa T-174/00, Biret International v. neuvosto, 11.1.2002 annetussa tuomiossa (Kok., s. II-17, 41 kohta) kyseessä olleesta tilanteesta. Kyseisessä tuomiossa ne vahingolliset vaikutukset, joiden kantajalle väitettiin aiheutuneen, syntyivät yhteisön päättäessä tuontikiellon vahvistamisesta ja voimassa pitämisestä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin täsmensi tuolloin, että kun vahinko ei ole syntynyt välittömästi, vaan se on aiheutunut päivittäin tietyn ajanjakson aikana lainvastaisen toimen voimassa pitämisen takia, perussäännön 46 artiklan mukaista vanhentumista sovelletaan vanhentumisen keskeyttävän toimen päivämäärästä laskien yli viisi vuotta kyseistä päivää edeltävään aikaan ilman, että vanhentuminen vaikuttaa myöhemmin syntyneisiin oikeuksiin. Tällaisesta tilanteesta ei kuitenkaan tässä ole kysymys.

12 — Asia C-476/93 P, Nutral v. komissio, tuomio 23.11.1995 (Kok., s. I-4125, 30 kohta).

onkin täsmentänyt, että tällöin on kyseessä komission ja tietyn jäsenvaltion välisen yhteistyön erityismuoto. Se voidaan luonnehtia komission tietylle jäsenvaltiolle antamaksi suositukseksi, joka ilmenee asianomaisille talouden toimijoille asetettuina konkreettisina velvoitteina ja jossa kyseiset toimijat yksilöidään kansallisella päätöksellä.

44. Valittajien esittämien vahinkojen taustalla oli siis 6.7.1998 päivätty komission kirje, mutta koska kyseinen asiakirja oli luonteeltaan ja ominaisuuksiltaan epätäydellinen, se ei yksin kyennyt aiheuttamaan vanhentumisajan alkamista esillä olevassa asiassa. Mainittua kirjettä on välttämättä jouduttu konkretisoimaan ja yksilöimään muilla toimenpiteillä, jotka esillä olevassa asiassa tarkoittavat 15.1.1999 päivättyjä takaisinperintäpäätöksiä. Nämä päätökset ovat siis antaneet konkreettisen muodon mahdolliselle vahingolle, koska niissä on vahvistettu palautusvelvollisuus ja yksilöity valittajat. Vastaanotettuaan mainitut päätökset valittajat olivat saaneet täydelliset tiedot tilanteesta ja niistä taloudellisista seurauksista, joita se voi aiheuttaa. Kyseisen 6.7.1998 päivätyn komission kirjeen vahingollinen vaikutus tuli ilmi vasta sen jälkeen, kun valittajien oikeudellinen asema kansallisessa oikeudessa muuttui näiden vastaanotettua 15.1.1999 tehdyt takaisinperintäpäätökset. Unionin vastuun toteutumisen osalta onkin katsottava, että vanhentumisaika alkoi kulua esillä olevassa asiassa 15.1.1999 tehtyjen takaisinperintäpäätösten vastaanottopäivämääränä.

45. Vanhentumisaika, joka alkoi kulua tammikuussa 1999, päättyi siis viisi vuotta myöhemmin eli tammikuussa 2004. Vanhentumisajan tarkoituksena on vahvistaa ennakolta tietty ajanjakso, jonka kuluessa unionin vastuuseen voidaan vedota. Jos jokin henkilö aikoi vaatia unionia vastuuseen 6.7.1998 päivätystä komission kirjeestä, joka johti 15.1.1999 tehtyihin Italian viranomaisten takaisinperintäpäätöksiin, sen oli ryhdyttävä toimeen viiden vuoden kuluessa päätösten vastaanottamisesta. Ainoa tehokas keino keskeyttää vanhentumisaika oli kanteen nostaminen. SEUT 340 artiklassa ei nimittäin estetä asian saattamista unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi välittömästi uhkaavia ja riittävällä varmuudella ennakoitavissa olevia vahinkoja koskevan unionin lähtökohtaisen vastuun toteamiseksi, vaikka vahingon suuruutta ei vielä voidakaan täsmällisesti määrittää. [13]

46. Vanhentumisajan alkamisajankohdaksi on siis esillä olevassa asiassa asetettava se päivämäärä, jolloin valittajat saivat tiedon itseään koskevista takaisinperintäpäätöksistä, jotka oli tehty 15.1.1999.

47. Kuten jo todettiin, viiden vuoden vanhentumisaika, joka alkoi kulua tammikuussa 1999 15.1.1999 tehtyjen takaisinperintäpäätösten vastaanottamisen yhteydessä, päättyi tammikuussa 2004. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa 27.6.2006 nostettu kanne on siis nostettu myöhässä.

48. Komission vastavalitus on siis hyväksyttävä mutta hylättävä muilta osin, koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen katsoessaan valituksenalaisen määräyksen 46 ja 47 kohdassa, että vanhentumisaika alkoi esillä olevassa asiassa kulua vasta, kun 6.7.1998 päivätyn komission kirjeen aiheuttama vahinko oli tosiasiallisesti syntynyt, ja koska ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin piti takausvakuutusten vuosittaista uusimista erillisinä vahinkoa aiheuttavina tapahtumina, jotka saattavat pidentää vanhentumisaikaa.

49. Näin ollen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki valituksenalaisen määräyksen 75 kohdassa oikeudellisen virheen myös katsoessaan, että kanne otetaan osittain tutkittavaksi.

50. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin

— ratkaisee vastavalituksen siten, että valituksenalainen määräys kumotaan siltä osin kuin siinä todetaan, että ensimmäisessä oikeusasteessa nostettu kanne otetaan osittain tutkittavaksi, ja

13 — Ks. yhdistetyt asiat 56/74-60/74, Kampffmeyer ym. v. ETY, tuomio 2.6.1976 (Kok., s. 711, Kok. Ep. III, s. 109, 6 kohta); asia 281/84, Zuckerfabrik Bedburg ym. v. neuvosto ja komissio, tuomio 14.1.1987 (Kok., s. 49, 14 kohta) ja asia T-369/03, Arizona Chemical ym. v. komissio, määräys 14.12.2005 (Kok., s. II-5839, 106 kohta).

— jättää ensimmäisessä oikeusasteessa nostetun kanteen kokonaan tutkimatta.

B *Päävalituksen kuusi ensimmäistä valitusperustetta*

51. Valittajat esittävät valituksessaan valitusperusteita, jotka koskevat perustelujen ristiriitaisuutta, yhteisön oikeuskäytännön noudattamatta jättämistä, unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdan rikkomista, esitettyjen väitteiden vääristämistä ja oikeudellista virhettä.

52. Koska ehdotan, että unionin tuomioistuin hyväksyy komission vastavalituksen ja jättää kanteen kokonaan tutkimatta, koska se on nostettu myöhässä, tuomiossa ei enää tarvitse tutkia päävalituksen kuutta ensimmäistä valitusperustetta.

53. Tutkin ne siis tässä ainoastaan toissijaisesti tyhjentävyyden vuoksi. Koska toinen, kolmas ja neljäs valitusperuste koskevat tulonmenetykseen liittyvää vahinkoa ja aineetonta vahinkoa, ne on käsiteltävä yhdessä.

1. Ensimmäinen valitusperuste

54. Valittajien ensimmäinen valitusperuste koskee perustelujen ristiriitaisuutta ja yhteisön oikeuskäytännön noudattamatta jättämistä, siltä osin kuin on kyse vanhentumisajan alkamista koskevan menettelyllisen kriteerin erottamisesta ja vastuun syntyedellytysten täyttymisen tarkistamisesta.

55. Valittajien mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki virheen, kun se ei ottanut valituksenalaisen määräyksen 55 kohdassa huomioon 3.10.2006 tehtyä komission päätöstä. Kyseisen päätöksen tekoajankohtaan saakka valittajat olivat olleet mielestään oikeudellisessa epävarmuudessa siitä, oliko vahinkoa aiheutunut ja mikä oli sen määrä, sillä vahinko syntyi lopullisesti vasta 2006. Valittajat väittävät, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki virheen myös perustaessaan kantansa valituksenalaisen määräyksen 55 kohdassa vanhentumisajan alkamista ja vastuun syntyedellytysten täyttymistä koskevan menettelyllisen kriteerin väliseen sekaannukseen.

56. Valittajien mielestä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen oli pitänyt katsoa ratkaisevaksi päivämääräksi 3.10.2006, jolloin komissio teki päätöksen menettelyn lopettamisesta.

57. Valittajat siis väittävät, että vanhentumisaika alkoi kulua vasta huomattavan paljon myöhemmin kuin vahingot olivat ilmenneet.

58. Tällainen analyysi on kuitenkin hylättävä monestakin syystä.

59. Valittajien kirjelmistä itsestään käy ensinnäkin ilmi, että valittajat olivat kärsineet vahingoista jo paljon ennen 3.10.2006 tehtyä komission päätöstä. Ne mainitsevat esimerkkinä takausvakuutusten hankkimisen, mikä tapahtui vuonna 1999 ja edellytti vakuutusmaksujen maksamista sopimuksissa määrättyinä päivinä. Tässä yhteydessä ei voida perustellusti väittää, että vaikka vahinkoa olisi aiheutunut ja se olisi näytetty toteen, vanhentumisaika alkaa kulua vasta seitsemän vuotta myöhemmin, vuonna 2006. Valittajien ehdottama päivämäärä ei siis voi olla asian kannalta ratkaiseva.

60. Vanhentumisaika ei myöskään ala kulua hetkellä, jolloin vahingot aiheuttanut toimi poistetaan oikeusjärjestyksestä. Näin muistutettiin asiassa Holcim (Deutschland) vastaan komissio annetussa tuomiossa,[14] joka koski yhteisöjen tuomioistuinten kumoamaa päätöstä ja jossa huomautettiin, että vanhentumisajan alkamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, että unionin syyllistyminen unionin oikeuden vastaiseen menettelyyn on todettu tuomioistuimen päätöksellä.

2. Toinen valitusperuste

61. Maksamistaan oikeusapua ja oikeudellista neuvontaa koskevista kuluista sekä henkilöstökuluista esitettyjen vaatimusten vanhentumisesta valittajat väittävät, että valituksenalaisen määräyksen perustelut ovat selvästi ristiriitaisia ja että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ei noudattanut vakiintunutta oikeuskäytäntöä.

62. Tämä valitusperuste on hylättävä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi valituksenalaisen määräyksen 71 kohdassa täydellä syyllä, että se valittajille aiheutunut vahinko, joka koostui oikeusapua ja oikeudellista neuvontaa koskevista kuluista sekä henkilöstökuluista, oli kertaluonteinen, ja päätteli sen perusteella, että kanne oli tältä osin nostettu myöhässä. Valittajat sekoittavat kanteen nostamisen määräajan ja vahingon tapahtumisen. Jos unionin tuomioistuin pitäytyy analyysissani vanhentumisajan alkamisajankohdasta, se katsoo, että vahingonkorvauskanne olisi pitänyt nostaa – myös edellä tarkoitettujen vahinkojen osalta – viimeistään tammikuussa 2004, mutta näin ei ole tehty.[15]

3. Kolmas, neljäs ja viides valitusperuste

63. Kolmas, neljäs ja viides valitusperuste koskevat vahinkoa, jonka väitetään aiheutuneen tulonmenetyksenä ja aineettomana vahinkona.

64. Kolmannella valitusperusteellaan valittajat väittävät, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin vääristeli niiden väitteitä ja rikkoi työjärjestyksensä 44 artiklan 1 kohdan c alakohtaa katsoessaan, että valittajien kärsimästä tulonmenetyksestä esitettyä vahingonkorvausvaatimusta ei oteta tutkittavaksi.

65. Neljännen valitusperusteen mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin toimi lisäksi oikeuskäytännön vastaisesti ja käytti aineetonta vahinkoa koskevan korvausvaatimuksen vanhentumisen osalta ilmeisen epäloogisia perusteluja.

66. Viidennellä valitusperusteellaan valittajat väittävät, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin rikkoi työjärjestyksensä 44 artiklan 1 kohdan c alakohtaa eikä noudattanut aineetonta vahinkoa koskevaa oikeuskäytäntöä ja että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen perustelut olivat ilmeisen epäloogisia siltä osin kuin se katsoi, että aineetonta vahinkoa koskeva korvausvaatimus on jätettävä joka tapauksessa tutkimatta.

67. Aluksi on todettava, että valittajien väitteitä, jotka koskevat tulonmenetystä ja aineetonta vahinkoa koskevien vahingonkorvausvaatimusten tutkittavaksi ottamista, ei myöskään voida hyväksyä. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi vaatimukset valituksenalaisen määräyksen 74 ja 80 kohdassa esittäen perusteluksi niiden abstraktiuden. Se katsoi, että koska vaatimukset eivät ole riittävän täsmällisiä, ne eivät ole sen työjärjestyksen 44 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisia.

14 — Em. asia, tuomion 31 kohta.

15 — Vaikka tällainen vaatimus olisi otettu tutkittavaksi, minun on erittäin vaikea katsoa, että komissiota voitaisiin vaatia korvaamaan kansallisiin oikeudenkäynteihin liittyviä oikeudellisia kuluja, koska mainittujen kulujen korvaaminen on ratkaistava kansallisessa oikeudenkäynnissä (ks. tästä asia C-481/07 P, SELEX Sistemi Integrati v. komissio, tuomio 16.7.2009, Kok., s. I-127*, julkaistu lyhennelmänä, 20–26 kohta).

Oikeuskäytännössä on katsottu, että tulonmenetystä ja aineetonta vahinkoa koskevien korvausvaatimusten tueksi on esitettävä riittävä näyttö. Valittajien on nimittäin esitettävä myös tämäntyyppisten vahinkojen yhteydessä näyttö sekä vahingon olemassaolosta että arvion taustalla olevista tiedoista.[16]

68. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin hylkäsi sitä paitsi perustellusti valituksenalaisen määräyksen 77 ja 78 kohdassa väitteen aineettoman vahingon jatkuvasta luonteesta.

4. Kuudes valitusperuste

69. Kuudennella valitusperusteellaan valittajat väittävät, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin teki oikeudellisen virheen syy-yhteyttä koskevan edellytyksen osalta todetessaan, että komission moitittu toiminta ei ole syy-yhteydessä takausvakuutusten hankkimiseen liittyvien maksujen maksamisesta aiheutuneeksi väitetyn vahingon korvausvaatimukseen siltä osin kuin kyseinen vaatimus otettiin tutkittavaksi.

70. Komissio puolestaan katsoo, että valitusperuste on joka tapauksessa selvästi täysin perusteeton.

71. Tässä yhteydessä on huomautettava, että valitusperuste koskee sitä ainoaa kanteen osaa, jonka ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin otti tutkittavaksi. Jos unionin tuomioistuin kuitenkin pitäytyy analyysissani vanhentumisajan alkamisajankohdasta, valituksenalainen määräys on joka tapauksessa kumottava myös tältä osin komission tekemän vastavalituksen perusteella.

72. Syy-yhteydestä todettakoon varmuuden vuoksi, että ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin katsoi valituksenalaisen määräyksen 92 kohdassa perustellusti – analogisesti edellä mainitussa asiassa Holcim (Deutschland) vastaan komissio annetun tuomion kanssa – että mahdollisuus hankkia takausvakuutus oli jätetty valittajien omaan harkintaan eikä siihen sisältynyt mitään 15.1.1999 tehdyistä takaisinperintäpäätöksistä johtuvaa velvoitetta. Jos valittajat nimittäin olisivat päättäneet maksaa vientituet välittömästi takaisin, niiden ei olisi tarvinnut maksaa mainittujen vakuutusten hankkimiseen liittyviä kuluja. Komissio totesikin istunnossa, että kyseiset summat olisi tässä tapauksessa palautettu valittajille korkojen kera. Kuudes valitusperuste on siis selvästi täysin perusteeton, joten ehdotan, että myös se hylätään.

73. Näin ollen yksikään tämän ratkaisuehdotuksen 51 kohdassa mainituista kuudesta valitusperusteesta ei ole perusteltu. Ne on siis joka tapauksessa hylättävä perusteettomina.

C *Seitsemäs valitusperuste*

74. Valittajat vaativat viimeisellä valitusperusteellaan unionin tuomioistuinta kumoamaan valituksenalaisen määräyksen oikeudenkäynnin kohtuullista kestoa koskevan periaatteen loukkaamisen nojalla.

75. Valittajat väittävät pääasiallisesti, että kun otetaan huomioon esillä olevan asian tosiasioista ja menettelyistä muodostuva tausta, ei pidä soveltaa unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä siitä, että kun oikeudenkäynti unionin yleisessä tuomioistuimessa kestää liian pitkään, voidaan vaatia sen antaman ratkaisun kumoamista sillä edellytyksellä, että liian pitkään kestäneen oikeudenkäynnin osoitetaan vaikuttaneen riita-asian ratkaisuun, tämän kuitenkaan rajoittamatta EY 235 ja EY 288 artiklan mukaista mahdollisuutta saada korvaus liian pitkään kestäneen oikeudenkäynnin aiheuttamasta vahingosta.

16 — Ks. em. asia SELEX Sistemi Integrati v. komissio, tuomion 37 kohta. Unionin yleinen tuomioistuin ja virkamiestuomioistuin ovat tosin hyväksyneet tällaisia vaatimuksia tietyissä unionin toimielinten henkilöstöä koskevissa asioissa esittämättä kuitenkaan yksityiskohtaisesti niitä kriteerejä, jotka on otettu huomioon laskennan suorittamiseksi.

76. Valittajat väittävät toissijaisesti, että liian pitkään kestänyt oikeudenkäynti on joka tapauksessa vaikuttanut asian lopulliseen ratkaisuun.

77. Komissio kiistää kaikki nämä väitteet vetoamalla siihen, että niiden tutkittavaksi ottamisen edellytykset puuttuvat.

78. Huomautan, että valitusperustetta, jonka mukaan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa käydyssä oikeudenkäynnissä ei annettu tuomiota kohtuullisessa ajassa, ei esitetty kyseiselle tuomioistuimelle. [17] Valittajilla ei nimittäin ollut edes tilaisuutta esittää sitä ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimelle, koska tämä ratkaisi asian ilman istuntoa määräyksellä.

79. Onkin muistutettava, että vaikka se, että unionin yleinen tuomioistuin ei ole antanut tuomiota kohtuullisessa ajassa, voi, jos tämä katsotaan näytetyksi, johtaa vahingonkorvausvaatimukseen kantajan nostaessa kanteen unionia vastaan SEUT 268 artiklan ja SEUT 340 artiklan toisen kohdan yhdessä luettujen määräysten perusteella, unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 113 artiklan 1 kohdassa määrätään, että valituksessa valittajan on vaadittava unionin yleisen tuomioistuimen tuomion kumoamista kokonaan tai osittain ja tarvittaessa ensimmäisessä oikeusasteessa esitettyjen vaatimusten hyväksymistä kokonaan tai osittain. [18] Tästä ei ole kuitenkaan kyse käsiteltävässä asiassa.

80. Jos se, ettei tuomiota annettu kohtuullisessa ajassa, on vaikuttanut unionin yleisen tuomioistuimen tutkiman riita-asian ratkaisuun, tähän voidaan vedota valituksen yhteydessä esitettävän kumoamisperusteen tueksi. Koska mikään ei kuitenkaan käsiteltävässä asiassa viittaa siihen, että oikeudenkäynnin kestolla olisi ollut vaikutusta asian ratkaisun sisältöön, valitusperuste, jonka mukaan oikeudenkäynti ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa olisi kestänyt kohtuuttoman kauan, ei voi johtaa siihen, että kyseisen tuomioistuimen määräys kumottaisiin, ja se on näin ollen jätettävä tutkimatta. [19]

81. Näin ollen kumoamisvaatimus, jonka valittajat ovat esittäneet tämän valituksen seitsemännellä valitusperusteella, on jätettävä tutkimatta.

VI Ratkaisuehdotus

82. Edellä olevan perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin ratkaisee asian seuraavasti:

1) Kumotaan Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-174/06, Inalca ja Cremonini vastaan komissio, 4.9.2009 antama tuomio, koska sen 75 kohdassa todetaan, että kanne otetaan tutkittavaksi siltä osin kuin se koskee takausvakuutusten hankkimiseen liittyvien, 27.6.2001 lähtien erääntyneiden maksujen maksamisen aiheuttamista menetyksistä koostuvan aineellisen vahingon korvausvaatimuksia.

2) Päävalitus hylätään ja vastavalitus hylätään muilta osin.

3) Kanne, jonka Inalca SpA – Industria Alimentari Carni ja Cremonini SpA nostivat Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimessa asiassa T-174/06, jätetään kokonaisuudessaan tutkimatta.

4) Inalca SpA – Industria Alimentari Carni ja Cremonini SpA velvoitetaan vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan ja lisäksi korvaamaan sekä ensimmäisessä oikeusasteessa että tämän valituksen yhteydessä Euroopan komissiolle aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

17 — Ks. vastaavasti asia C-385/07 P, Der Grüne Punkt - Duales System Deutschland v. komissio, tuomio 16.7.2009 (Kok., s. I-6155, 195 kohta).

18 — Yhdistetyt asiat C-120/06 P ja C-212/06 P, FIAMM ym. v. neuvosto ja komissio, tuomio 9.9.2008 (Kok., s. I-6513, 205 kohta).

19 — Em. asia FIAMM ym. v. neuvosto ja komissio, tuomion 203 ja 211 kohta.